

**Frågan är:
Vilka hade möjlighet att svara?**

Dubbelt utsatta damer? – en studie om mäns våld
mot kvinnor med funktionsnedsättning

Utgiven: oktober 2011
Rapporten har tagits fram med medel från
Allmänna Arvsfonden

Text: Kerstin Kristensen
Copyright: Författaren och Bräcke Diakoni

Rapporten kan laddas ner från www.dubbeltutsatt.se.

Frågan är:
Vilka hade möjlighet att svara?

Dubbelt utsatta damer? – en studie om mäns våld
mot kvinnor med funktionsnedsättning

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	8
Litteraturoversikt	9
Begreppet funktionsnedsättning och rapportens kategorier.....	12
Urval och bortfall.....	15
Rapportens frågeställning	16
Genomförande.....	16
Resultat	17
Diskussion.....	19
Slutsats	22
Referenser	23

Vilka hade möjlighet att svara?

Sammanfattning

I den nationella omfångsundersökningen *Slagen dam* (2001) uppgav 12,4 procent av informanterna att de hade en funktionsnedsättning. En sammanställning av deras erfarenheter av våld redovisas i studien *Dubbelt utsatta damer?* (2010). Frågan är - vilken funktionsnedsättning uppgav dessa kvinnor att de hade?

Resultatet i denna studie visar att alla kategorier av kvinnor med funktionsnedsättning var representerade i studien *Dubbelt utsatta damer?* En intressant följdfråga är i vilken utsträckning de är representativa i förhållande till hur många det statistiskt sett borde vara.

Resultatet visar att kvinnor med svårigheter att röra sig var klart överrepresenterade i förhållande till hur många de statistiskt sett borde vara. Resultatet visar även att kvinnor som hade svårt att se, höra, tolka, bearbeta samt förmedla information var underrepresenterade.

Det innebär att den grupp kvinnor som forskningen lyfter fram som extra utsatta i saknas i större enkätstudier.

Bakgrund

Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt ställde sig frågan om det finns kvinnor med funktionsnedsättning som aldrig eller sällan besvarar statistiska enkäter av liknande karaktär som *Slagen dam* (2001).

Denna rapport sätter fokus på - vilken funktionsnedsättning hade de kvinnor som svarade på *Slagen dam* (2001)? Fanns det någon grupp av kvinnor som inte alls kunnat besvara enkäten?

Det kan antas att enkäter som är skrivna med ett komplicerat språk eller kräver att den svarande kan se eller ha en viss rörlighet inte besvaras i lika stor utsträckning.

Om en kvinna med funktionsnedsättning måste få hjälp av en partner eller assistent för att svara på frågorna finns risken av kvinnan inte vill berätta om sina erfarenheter av våld. Det finns även en risk att den som hjälper till att besvara enkäten också är den som utsatt kvinnan för våld.

Litteraturöversikt

Brottsförebyggande rådet konstaterar i sin i sin forskningsöversikt (Nilsson & Westlund, 2007) gällande våld mot personer funktionsnedsättning att befintlig forskning inom området till stor del bygger på små, icke-representativa grupper. Behovet av mer kunskap, av större och återkommande studier om våldets karaktär lyfts av även av Socialstyrelsens i utbildningsmaterialet Sällan Sedda (2011).

Den enda generella omfångsundersökning kring mäns våld mot kvinnor som gjorts i Sverige är *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige* (2001).

Frågorna i studien utgick från konkreta handlingar, exempelvis: ”Har din nuvarande make/sambo någonsin uppträtt våldsamt mot dig på något av följande sätt? - slagit dig med knytnäven, slagit dig med något hårt föremål, eller sparkat dig”. Frågorna gällde erfarenheter av våld från män inom en sexuell relation såsom pojkvän, make/sambo eller före detta make/sambo samt män utanför en sexuell relation. I undersökningen var det 46 procent av kvinnorna som rapporterade att de någon gång efter 15 års ålder hade blivit utsatta för våld av en man (oavsett relation).

Studien *Vi är många* har fokus kvinnor med psykisk ohälsa (Bengtsson-Tops, 2004). I studien har kvinnor med psykisk ohälsa svarat på frågor om sina erfarenheter av fysiskt, sexuellt, psykiskt och ekonomiskt våld. Här har frågorna inte enbart gällt mäns våld, men oavsett relation och ålder uppgav kvinnor framförallt män som förövare. Studien visar tydligt att kvinnor med psykisk ohälsa är en mycket utsatt grupp, 70 procent av de svarande uppgav att de hade våldserfarenheter.

Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning (Westlund & Ranemo, 2007) innehåller två separata studier. En enkätstudie där kvinnorna huvudsakligen har funktionsnedsättningar som innebär att de har svårt att fly, försvara sig och orientera sig rumsligt och en mindre intervjustudie där kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning har intervjuats. Kvinnorna utgjorde ett slumpmässigt urval av medlemmar i fem olika intresseorganisationer och de tillfrågades via postenkäter och telefonintervjuer.¹

Närmare två av tre kvinnor, 62 procent, uppgav att de en eller flera gånger i sitt liv blivit sexuellt trakasserade av en man som de inte har/haft en sexuell relation med. Sju procent av de kvinnor med funktionsnedsättning som var sambo eller gifta hade någon gång utsatts för våld eller hot av sin make/sambo.

Denna studie kompletterades med en mindre intervjustudie riktad specifikt till kvinnor med måttlig eller lindrig utvecklingsstörning. Även här intervjuades medlemmar i en intresseorganisation². Resultatet visade på en hög utsatthet. Fyrtiotre procent av kvinnorna uppgav exempelvis att de utsatta för sexuellt våld av en man de hade/hade haft en relation med.

I studien *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige* (2001) fanns en möjlighet för kvinnorna som besvarade enkäten att ange om de hade ett funktionshinder/handikapp eller långvarigt hälsoproblem som påverkade deras vardag. Dessa kvinnors svar finns särredovisade i

¹ De Handikappades Riksförbund, Förbundet Rörelsehindrade, Neurologiskt Handikappades Riksförbund, Riksförbundet för Trafik- och Polioskadade samt Synskadades Riksförbund

² Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna

studien *Dubbelt Utsatta damer? – en studie om mäns våld mot kvinnor* (Kristensen, 2010). 50 procent av dem hade erfarenhet av våld från en man efter 15 års ålder, alltså en högre rapporterad erfarenhet av våld i jämförelse med till kvinnor generellt.

Både kvinnor med psykisk funktionsnedsättning och kvinnor med kommunikationssvårigheter kan enligt Nilsson och Westlund (2007) antas tillhöra bortfallet i undersökningar som bygger på enkäter till ett slumpmässigt urval av totalbefolkningen.

Sammanfattningsvis ger de tre ovan nämnda studierna med fokus på kvinnor med funktionsnedsättning och våld en tydlig bild av att kvinnor med funktionsnedsättning kan antas ha en fler erfarenheter av våld än kvinnor generellt. *Det innebär att om dessa grupper av kvinnor inte inkluderas i generella undersökningar om våldserfarenheter blir resultat missvisande.*

Att dra generella slutsatser kring våldserfarenheter utan att ens fundera på om alla grupper finns representerade i underlaget är att missa en hel del. Speciellt med tanke på att befintliga, visserligen ganska små studier visar att just nämnda grupper anses ha en extra utsatt livssituation och är mer utsatta för våld än människor generellt.

Begreppet funktionsnedsättning och rapportens kategorier

Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt använder begreppet funktionsnedsättning utifrån den definition som Socialstyrelsen rekommenderar (Socialstyrelsens termbank 2007). I denna rapport används begreppet funktionsnedsättning synonymt för funktionshinder/handikapp samt långvarigt hälsoproblem.

Den kategorisering av kvinnor med funktionsnedsättning som används i rapporten utgår från Götalandsregionens uppdelning av personer med funktionsnedsättning (2006).

Det handlar om kategorierna: personer som har Svårt att röra sig, Svårt att höra, Svårt att se, Svårt att tåla vissa ämnen samt Svårt att bearbeta, tolka och förmedla information. Till dessa fem kategorier har det lagts en sjätte kategori, de kvinnor som inte anses ha en funktionsnedsättning, men som ändå har en sjukdom/symtom som ger liknande effekter. Kategorin benämns här Andra diagnoser.

De fem kategorierna beskrivs enligt följande:

Svårt att röra sig

Kvinnor som har svårigheter med funktioner i leder och skelett, muskelfunktioner och/eller olika rörelsefunktioner.

Exempel från enkäten: höftledsopererad, rörelsenedsättning, ryggsjukdom, ont i knän och rygg, frozen shoulder, rullstolsbunden, reumatism, M.S., whiplash, diskbråck, reumatism

Svårt att höra

Kvinnor som har svårigheter med olika hörsel­funktioner. Inom denna grupp brukar det räknas in personer som är barndomsdöva, barndomshörselskadade, vuxendöva, gravt hörselskadade, vuxenhörselskadade, åldershörselskadade, dövblinda och personer med tinnitus.

Exempel från enkäten: Meniers sjukdom, hörselnedsättning, hörselskada, tinnitus, nedsatt hörsel, gravt hörselskadad

Svårt att se

Kvinnor som har svårigheter med olika syn­funktioner. I gruppen ingår personer med olika former av syn­nedsättningar, samt personer som är gravt synskadade (blinda).

Exempel från enkäten: ingen syn vänsteröga, blind, blind på ena ögat, synen, synskadad, ett ögonfel, syn­nedsättning

Svårt att bearbeta, tolka och förmedla information

Kvinnor med svårigheter att bearbeta och tolka information avses framförallt hjärnans förmåga att tolka och bearbeta information från såväl omgivningen som från den egna kroppen.

Exempel från enkäten: förståndshandikappad (som delvis kan bero på utebliven skolgång), psykiska problem, panikångest, depression, ångest, socialfobi, autism

Svårt att tåla vissa ämnen

Kvinnor med allergier kan ha sjukdomsytttringar i form av eksem (kontaktallergier), besvär från näsa (snuva och nästäppa) och astma. Många kvinnor med astma (oavsett allergi eller ej) har svårt att klara av damm, irriterande kemikalier och starka lukter.

Exempel från enkäten: Astma och allergi, celiaki, pälsallergiker, svår astma, laktosintolerant, handeksem, kontakt med vatten, inget luktsinne

Andra diagnoser

De som vanligtvis tas upp i funktionshindersammanhang men som inte direkt kan relateras till något av de fem uppräknade huvudområdena är mag- och tarmsjukdomar, bland annat inkontinens och stomiopererade. En annan grupp som ofta tas upp i dessa sammanhang är personer som har epilepsi. Ännu en annan grupp är personer med röst-, tal- och språkskador.

Exempel från enkäten: fibromyalgi, värk, stomiopererad, psoriasis artrit, dyslexi, diabetes, hjärtbesvär, yrsel, höst blodtryck, kroniskt trötthetsyndrom, migrän, framfall

Urval och bortfall

Denna rapport's urval är densamma som i studien *Dubbelt utsatta damer?* (2010), det vill säga de som svarat ja på fråga 12 i omfångsundersökningen *Slagen dam* (2001).

12. Finns det saker du inte kan göra hemma, på jobbet eller i skolan, på grund av funktionshinder/handikapp eller långvarigt hälsoproblem?

1 Ja

2 Nej → Gå till fråga 14

Underlaget för rapporten utgår från fråga 13 i *Slagen dam* (2001), det vill säga, fritextssvaren från dem som svarade ja på fråga 12;

- 13 Vilket funktionshinder/handikapp eller vilket hälsoproblem är det som begränsar dig?

.....
.....
.....

Totalt ingick 860 kvinnor i studien ”*Dubbelt Utsatta damer?*” (2010) medan denna studie har 866 informanter. Att det skiljer kan bero på att alla enkäter har bearbetats maskinellt och då kan ”maskinen” missat att få med krysset i rutan för fråga 12 på sex enkäter.

Det är inget stort antal, så det kan antas att skillnaden på sex kvinnor varken skulle ha förändrat resultatet i nämnda studie eller denna rapport.

Det finns i genomgången material tretton kvinnor som svarat ja men som inte angett någon funktionsnedsättning på fråga 13. Dessa kvinnor är dock inkluderade i de 866 enkäter som ligger till grund till denna rapport.

Det var sex kvinnor som inte besvarat fråga 12 med ett ja eller nej, som ändå fyllt i vilken funktionsnedsättning de har samt tretton kvinnor som svarat nej och trots det fyllt i ett svar på fråga 13. Dessa har inte inkluderats.

Rapportens frågeställning

Denna rapports frågeställning är: Finns alla kategorier av kvinnor med funktionsnedsättning representerade i den grupp kvinnor som ligger till grund för *Dubbelt utsatta damer?* (2010)

Ett annat sätt att formulera frågan skulle kunna vara: Vilken eller vilka funktionsnedsättningar hade kvinnorna som ligger till grund för studien *Dubbelt utsatta damer?* (2010) det vill säga, de kvinnor som svarat ja på fråga 12.

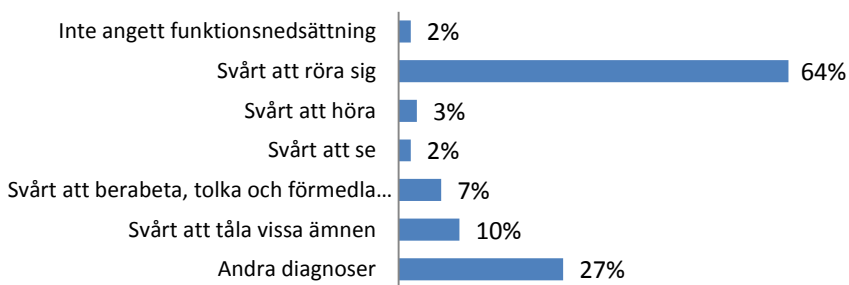
Genomförande

För att kunna ta del av svaren på fråga 13 behövde vi bläddra igenom samtliga inkomna enkäter, sammanlagt 6 926 stycken, och skriva av svaren manuellt då dessa inte fanns inscannade för bearbetning.

Det innebar en resa till Uppsala Universitet och många turer till universitets arkiv, där enkäterna fanns arkiverade.

Resultat

Genomläsningen av fritextssvaren i fråga 13 visade att det var flera kvinnor som uppgav mer än en funktionsnedsättning eller sjukdom/symtom som påverkade deras vardag. Konkret innebär det att om alla funktionsnedsättningar summeras kommer totalsumman att överstiga hundra procent.

Tabell 1: Resultatet av vilken funktionsnedsättning svarande angett i fråga 13. Notera att en kvinna kan ha angett fler än en funktionsnedsättning

Knappt två tredjedelar av kvinnorna angav att de hade svårt att röra sig och drygt en fjärdedel angav andra diagnoser. Det kan noteras att gruppen som hade svårt att se eller gruppen svårt att höra i princip är lika många som gruppen som inte alls uppgav vilken funktionsnedsättning de hade.

Av de 853 kvinnor som angav att de hade en eller flera funktionsnedsättningar, var det 86 procent som uppgav en av funktionsnedsättning, 13 procent som uppgav två funktionsnedsättningar och en procent som uppgav tre olika funktionsnedsättningar.

Det är även så att en kvinna kan ha angett fler än en svårighet inom samma funktionsnedsättning. Dessa svårigheter har dock behandlats som en funktionsnedsättning.

Om respektive grupp skärskådas, det vill säga, oavsett om kvinnan hade en, två eller tre funktionsnedsättningar så kan det konstateras att Rörelsenedsättning och Andra diagnoser är de två största.

Diskussion

Anledningen till föreliggande rapport är att Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt ställde sig frågan om det finns kvinnor med funktionsnedsättning som aldrig eller sällan besvarar statistiska enkäter av liknande karaktär som *Slagen dam* (2001).

Det kan antas att enkäter som kräver att kvinnor exempelvis måste kunna se eller kräver lätt svenska för förstå för att självständigt fylla i enkäten inte besvaras i stor utsträckning. Ska en kvinna med funktionsnedsättning vara tvungen att blanda in någon annan, en assistent eller en partner, finns ju dels risken att det är just denne som är förövaren men också kan man anta att det finns ett motstånd mot att låta andra få veta vilka erfarenheter av våld man har.

Svaret på denna rapports frågeställning ”Finns alla kategorier av kvinnor med funktionsnedsättning representerade i gruppen kvinnor som ligger till grund för *Dubbelt utsatta damer?*” (2010) är ja.

Alla kategorier fanns bland de svarande. Det är dock intressant att fråga sig i vilken utsträckning de är representerade i förhållande till hur många det statistiskt sett borde vara.

Även om resultatet för respektive kategori i sig inte har delats upp i underkategorier och redovisats, visar genomläsningen att det var få som hade en intellektuell funktionsnedsättning eller kognitiva svårigheter. Likaså är det få ”helt” döva kvinnor eller ”helt” blinda kvinnor som besvarat enkäten.

Hur många borde finnas inom respektive kategori?

Enligt Statistiska centralbyrån, ScB (2009) har 16,6 procent av kvinnor mellan 16-65 år en funktionsnedsättning. Detta kan jämföras med svarsfrekvensen i *Dubbelt Utsatt damer?* (2010) där kvinnor med funktionsnedsättningar uppgick till 12,4 procent, (18-64 år).

Att svarsfrekvensen i *Dubbelt utsatta damer?* (2010) var lägre jämfört med de siffror som redovisas av ScB (2009) skulle kunna bero på att några av de svarande svarat nej fast de kanske har en funktionsnedsättning. De kan ju ha en funktionsnedsättning utan att hålla med om att deras ”funktionshinder/handikapp eller långvarigt hälsoproblem” påverkar deras vardag.

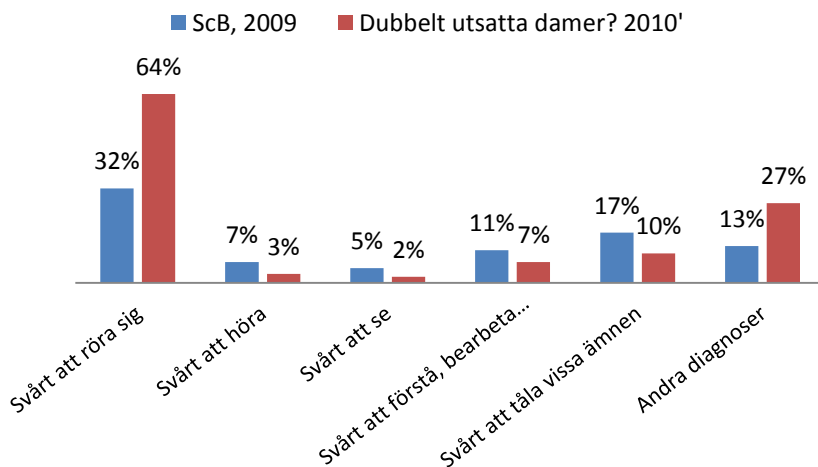
En annan förklaring skulle kunna vara att det finns kvinnor som avstått att svara på grund att de inte kunnat besvara enkäten utan stöd av en annan person. Det finns ju en risk att det är just denna person är förövare men det även att det finns ett motstånd mot att låta andra få veta vilka erfarenheter av våld hon har.

När det gäller denna rapporters kategorier anges några procentsatser i ScBs rapport *Funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden* (2009). Även dessa siffror utgår från att en individ kan ingå i flera av kategorierna.

De siffror som redovisas nedan utgår enbart ifrån tydligt redovisade siffror. Flera funktionsnedsättningar har inte lagts samman inom samma kategori. Exempelvis så har inte hörselskada eller dövhet lagts samman utan den siffra som representerar svårt att höra utgår från den högsta siffran av dem båda, det vill säga, sju procent (dövhet var 2,3 procent och hörselskada var 7 procent).

Inom parentes nedan anges denna rapport's siffror.

- Svårt att röra sig 32 procent (64 procent)
- Svårt att höra 7 procent (3 procent)
- Svårt att se 5 procent (2 procent)
- Svårt att bearbeta, tolka ... 11 procent (7 procent)
- Svårt att tåla vissa ämnen 17 procent (10 procent)
- Annan 12,5 procent (27 procent)

Tabell 2: Angivna funktionsnedsättningar, i procent av svarande i respektive undersökning

I tabell 2 blir det tydligt att de båda kategorier som dominerar i Dubbelt utsatta damer (2010), svårt att röra sig och Andra diagnoser, är överrepresenterade i jämförelse med ScBs siffror (2009).

Lika tydligt är att Svårt att se respektive Svårt att höra är klart underrepresenterade. När det gäller Svårt att bearbeta, förmedla och tolka är det svårt att säga något då denna grupp i siffrorna från ScB har fått representeras enbart av psykisk funktionsnedsättning.

Slutsats

Kristensen (2010) påpekade att det finns all anledning att fundera kring om alla kvinnor kunnat besvara enkäten. Hon ansåg att enkäten inte var anpassad så att "alla kvinnor" kunde besvara den, det vill säga de kvinnor som ryms inom gruppen svårt att bearbeta, tolka och förmedla information, de som inte kan se eller har svårt att se samt kvinnor som har teckenspråk som sitt första språk.

Detta anser Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt blev bekräftat av föreliggande rapport.

Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt menar att det måste ställas större krav på högre tillgänglighet vid undersökningar som sägs gälla alla kvinnor.

Att i dag exkludera delar av befolkningen för att enkäter inte tas fram så alla kan fylla i dem, ger inte ett resultat som kan säga gälla "alla".

Referenser

- Bengtsson-Tops A. (2004) *Övergripp mot kvinnor som använder psykiatri. En omfångsstudie*. Stockholm: Riksförbundet för mental och Social Hälsa
- Kristensen K. (2010) *Dubbelt utsatta damer? – en studie om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*. Göteborg: Göteborgs Universitet
- Lundgren E. Heimer G. Westerstrand J. & Kalliokoski A-M. (2001) *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten
- Nilsson L. & Westlund O. (2007) *Våld mot personer med funktionshinder*. Rapport 2007:26. Brottförebyggandet rådet. Stockholm: Fritzes
- Statistiska Centralbyrån (2009) *Funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden – 4:e kvartalet 2008*. Stockholm: SCB
- Västra Götalandsregionen (2006) *Människor med funktionshinder*. Vänersborg
- Westlund I. & Ranemo C. (2007) *Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*. Stockholm: Utredningsinstitutet Handu

Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt har funnits som en aktör inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer sedan 2007.

Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatts mål är att kvinnor med funktionsnedsättning som är utsatta för våld ska få det stöd som de har rätt till.

www.dubbeltutsatt.se

www.brackediakoni.se